

ZAMONAVIY PEDAGOGIK SHAROITDA IJTIMOIIY MOSLASHUV

Choriyeva Durdona Anvarovna

Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti

Maktabgacha ta'lim fakulteti Maktabgacha ta'lim

psixologiyasi va pedagogikasi kafedrası dotsenti

Choriyevadurdona76@gmail.com

Akbarova Dildora Qobiljon qizi

Isoqulova Zamira Bahromovna

“Maktabgacha ta'lim psixologiyasi va pedagogikasi”

yo'nalishining 4 kurs talabalari

Annotatsiya Ushbu maqola maktabgacha yoshdagi bolalarning ijtimoiy moslashuvi masalasiga bag'ishlangan bo'lib, unda adaptatsiya jarayoni va moslashuv bosqichlariga alohida e'tibor berilgan.

Kalit so'zlar: moslashuv, bola, tarbiyachi, maktabgacha ta'lim tashkiloti, otana, ijtimoiy moslashuv, maktabga tayyorlik, bolaning ruhiy holati.

Аннотация. Статья посвящена проблеме социальной адаптации дошкольников, уделяя особое внимание процессу адаптации и стадии адаптации.

Ключевые слова: адаптация, ребенок, воспитатель, дошкольная организация, воспитание, социальная адаптация, дошкольная подготовка, психическое состояние детей.

Annotation. This article was dedicated the kid's social adaptation in preschool children, there was attended process of agreement and stage of concord.

Key words: Adaptation, child, educator, Preschool Education Organization, parents, social adaptation, preparation preschool, children' mental status.

Ijtimoiy moslashish deganda shaxsning ijtimoiy muhit sharoitlariga moslashishi, ijtimoiy obyektlar bilan munosabatlarning yetarli tizimini shakllantirish, xulq-atvorning rol o'ynashi, shaxsning ijtimoiy guruhlarga qo'shilishi, nisbatan barqaror ijtimoiy sharoitlarni rivojlantirish bo'yicha faoliyat, yangi ijtimoiy muhit normalari va qadriyatlarini, ijtimoiy shakllarini qabul qilish tushuniladi. "Adaptatsiya" atamasining o'zi 20-asrning 30-yillarida ilmiy foydalanishga kirishdi. Dastlab bu muammoni biologlar hal qilishdi, ular adaptatsiya orqali "organizmning tashqi muhit sharoitlariga moslashuvchanligi" yoki "ma'lum bir ekotizim sharoitida organizmning atrof-muhit bilan o'zaro ta'siri" deb tushundilar.

Adaptatsiya jarayoni ma'lum rivojlanish bosqichlariga ega:

- 1) ijtimoiy nomuvofiqlikni aniqlash;
- 2) stress - tana va shaxsiyatning barcha tizimlarining sindromi va faollashishi;

- 3) yangi shartlarga muvofiq xatti-harakatlarni tiklash;
- 4) shaxsiy o'sish namoyon bo'lganda adaptiv qobiliyatlarni jadal rivojlantirish;
- 5) adaptiv muvozanatga erishish, yoki adaptiv potentsialning ijtimoiy moslashuvchanlik jarayonining boshlanishi.

Zamonaviy pedagogik sharoitda ijtimoiy moslashuv - bu inson va uning muhiti o'rtasidagi munosabatlarni uyg'unlashtirish, ular orasidagi muqarrar qarama-qarshiliklarni yumshatish va bu yerda shaxsning sotsializatsiyasi, ta'lim olish, o'z-o'zini tarbiyalash va o'zini rivojlantirishning muhim natijasi namoyon bo'ladi. Ijtimoiylashuv va ijtimoiy moslashuv yagona makonda, bir xil sharoitda mavjud.

Jamiyatda bola o'zining "men" ini namoyon qiladi va tasdiqlaydi, uning ijtimoiy mohiyatini egallaydi. Bunday hollarda, ular "atrof muhitni tarbiyalaydi" deyishadi, ya'ni bola unga ijtimoiy makon taqdim etgan ijtimoiy munosabatlar spektrini boshidan kechirgan. Shaxsga shakllantiruvchi va rivojlantiruvchi ta'sir ko'rsatadigan ijtimoiy makon shartlariga, avvalambor, bolaning haqiqiy hayoti sodir bo'ladigan kundalik aloqa guruhlari kiradi. Bu oila, bolalar bog'chasi, hovli, maktab, ijodiy uy, sport seksiyasi, klub, studiya. Ko'p jihatdan, kundalik guruhning bolaning shaxsiy rivojlanishiga ta'sirining zo'ravonligi individualdir va ma'lum darajada uning yoshiga qarab belgilanadi. Chaqaloq uchun oilaviy psixologik makon hal qiluvchi bo'ladi. Uning ta'siri birinchi darajali. Ota-onalar bolalarning birinchi tarbiyachilari va jamiyat vakillari bo'lib, bolalarning odamlar jamoasiga kirishiga, uning xususiyatlariga tezda moslashishiga yordam beradi.

Maktabgacha yosh ijtimoiylashuv va ijtimoiy moslashuv uchun alohida ahamiyatga ega, chunki aynan shu yoshda shaxsiyat rivojlanishining asoslari yaratiladi. Maktabgacha yoshdagi bola yaqin orada hayotning yangi makoniga - maktabga kirishi kerak. Dunyo surati kengayib, boyib boradi, uni bilish usullari, ijtimoiy tajribani o'zlashtirish yaxshilanadi. Ijtimoiylashuv va ijtimoiy moslashuv jarayonlari bolalik dunyosiga dunyoni anglashning kattalar shakllarini, uni bilishning yanada oqilona usullarini olib keladi, bolaga jamiyatdagi faoliyatida va moslashuv usullarida muvaffaqiyatga javobgarlikni yuklaydi. Shuning uchun, maktabgacha yoshda pedagoglar va ota-onalar oldida bolani hayotidagi ushbu yangi bosqichga tayyorlash vazifasi turibdi.

Ijtimoiy moslashuvning muvaffaqiyati va sotsializatsiya natijasida asosan maktabgacha ta'lim muassasasi guruhidagi, umumiy maktabning birinchi sinfidagi bolalar o'rtasidagi munosabatlar belgilanadi. Tengdoshlari bilan aloqalar orqali bola o'zini va boshqalarni idrok etish va yetarli darajada baholash qobiliyatini rivojlantiradi. Bolaning muvaffaqiyatli moslashishiga qulay do'stlik muhiti, bir-birlariga g'amxo'rlik qilish yordam beradi. Ushbu guruhlardagi aloqa bolalar jamiyat hayotining teng huquqli ishtirokchisiga aylanishi uchun qurilishi kerak. Bolaning shaxsiy o'sishini ta'minlaydigan bunday munosabatlarni tashkil etish vazifasi kattalar va birinchi

navbatda pedagogning yelkasidadir. Har xil o'yin mashqlari psixologga, nutq terapevtiga, pedagogga o'z ishlarida yordam berishi mumkin, ular har qanday faoliyatga qo'shilishi yoki darsdan tashqari kundalik hayotda ishlatilishi mumkin. Bunday mashg'ulotlar, ayniqsa, bolalar bog'chasida qisqa muddatli dam olish uchun guruhlarga boradigan bolalar, maktabga tayyorgarlik guruhlari uchun juda muhimdir. Shuningdek, moslashishga to'liq bo'lmagan oila, ota-onalarning ma'lumoti, bolalar salomatligi guruhi, oilaviy boylik, bolalarning hissiy farovonligi ta'sir qiladi.

Ijtimoiy adaptatsiya - bu bolaning tengdoshlar guruhiga kirishi (ijtimoiy guruh, jamiyatda mavjud bo'lgan xatti-harakatlar me'yorlari, qoidalarini qabul qilish, o'z-o'zini anglash va rolli xatti-harakatlar, o'zini o'zi boshqarish qobiliyati, o'z-o'ziga xizmat qilish va boshqalar bilan yetarli aloqalar shakllanadigan jarayonda qolish sharoitlariga moslashishdir. Ijtimoiy moslashuv - "sotsializatsiya"ning yanada kengroq va mazmunliroq konsepsiyasini shakllantirish shartidir. Ijtimoiylashuv - bu bolaning ijtimoiy tajribani o'zlashtirish jarayoni va natijasidir. Ijtimoiylashuv natijasida bola madaniyatli, bilimli va odobli insonga aylanadi. Maktabgacha yoshdagi bolalarning ijtimoiylashuvi natijasi - bu bolaning maktabga tayyorligi bilan belgilanadi.

Bolaning moslashuvining dastlabki belgilari: yaxshi ishtaha, tinch uxlash, boshqa bolalar bilan tayyor muloqot, tarbiyachining har qanday taklifiga yetarli darajada javob berish, normal hissiy holat.

Katta maktabgacha yoshda shaxsning intellektual, axloqiy-irodali va hissiy sohasining jadal rivojlanishi kuzatiladi. Kattaroq guruhga o'tish bolalarning psixologik pozitsiyasining o'zgarishi bilan bog'liq: ular birinchi marta o'zlarini bolalar bog'chasidagi boshqa bolalar orasida eng keksa yoshdagidek his qila boshlaydilar.

3-4 yoshga to'lgan bolalarning aksariyati o'zlari uchun butunlay yangi muhitda - maktabgacha ta'lim muassasasida, bolalar bog'chasiga borishni boshlash uchun boladan yangi ijtimoiy muhitga moslashish, kattalar va tengdoshlari bilan aloqa o'rnatish, o'zini tutish va moslashuvchan mexanizmlarning moslashuvchanligini rivojlantirish talab etiladi. Kundalik tartib, talab va mas'uliyat bola uchun kutilmagan hodisaga aylanadi va shu bilan uni stressli holatga keltiradi. Maktabgacha yoshdagi bolalarni ijtimoiy moslashuviga qaratilgan dastlabki tayyorgarlikning yetishmasligi quyidagi kabi nevroitik reaksiyalarga olib kelishi mumkin:

- emotsional holatning buzilishi,
- uyquni va ishtahani pasayishi,
- Maktabgacha yoshdagi qo'rquvni rivojlantirish;
- Kasallikning ko'payishi.

Bolalarning ijtimoiy-psixologik moslashuvi turli yo'llar bilan yuzaga keladi va to'g'ridan-to'g'ri bolaning yoshiga, sog'lig'ining holatiga, yuqori asabiy faoliyat turiga, oilada tarbiya uslubiga va uning a'zolari o'rtasidagi munosabatlarga, o'yin

ko'nikmalarining rivojlanish darajasiga, aloqa, yaxshi niyat va bolaning onaga bo'lgan hissiy bog'liqligiga bog'liq.

Bolalarning ijtimoiy-psixologik moslashuvi turli yo'llar bilan yuzaga keladi va to'g'ridan-to'g'ri bolaning yoshiga, sog'lig'ining holatiga, yuqori asabiy faoliyat turiga, oilada tarbiya uslubiga va uning a'zolari o'rtasidagi munosabatlarga, o'yin ko'nikmalarining rivojlanish darajasiga, aloqa, yaxshi niyat va bolaning onaga bo'lgan hissiy bog'liqligiga bog'liq. Maktabgacha yoshdagi bolalarning ijtimoiy moslashuvi jarayoni ko'p jihatdan ota-onalarning bolani kelgusi o'zgarishlarga qanday ruhiy va jismoniy tayyorlaganiga, shuningdek, bolaning individual va tipologik xususiyatlariga bog'liq - xolerik va sangvenik odamlar flegmatik va melanxolik odamlarga qaraganda tezroq moslashadilar. Quyidagi kabi omillarning mavjudligi: hissiy yetishmovchilik bolalarning maktabgacha ta'lim tashkilotiga ijtimoiy moslashuvini murakkablashtiradi:

- Ijtimoiy layoqatsizlik;
- Ijtimoiy bo'lmagan tajovuz;
- Notanish vaziyatlarda o'zini tutish qobiliyatlari yomon rivojlangan;
- Bolaning ta'lim va tarbiya jarayonlariga qarshiligi;
- Tengdoshlar va kattalar bilan tajribaning yetishmasligi.

Bolalarning ijtimoiy moslashuvini yengillashtirish uchun ota-onalar bolaligidanoq bolalarga tengdoshlari va kattalar bilan muloqot qilish mahoratini o'rgatishlari va to'g'ri kun tartibiga rioya qilishlari kerak. Bolaning yoshligidanoq uning mustaqilligini rag'batlantirish kerak, shunda u sog'lom va to'laqonli inson bo'lib o'sadi. Pedagog bolaga bolalar bog'chasiga moslashishda yordam berishi mumkin, u yangi bo'limining xususiyatlarini oldindan o'rganib chiqishi va o'z harakatlarini bolaning ota-onasi bilan muvofiqlashtirgan holda, unga individual yondashuvni tanlashi kerak. Pedagoglar tomonidan guruhlarda yaratilgan mehmondo'st va qulay muhit bolalarning yangi joyga osongina moslashishiga yordam beradigan zarur shartdir. Umuman olganda, ijtimoiy moslashish sog'lom bola uchun ham, nogiron bolalar uchun ham qiyin jarayondir. Maktabgacha tarbiyachilar, oilalar va umuman jamiyat har qanday bolani jamiyatga kirib borishi va uning to'laqonli ishtirokchisiga aylanishi uchun barcha zarur choralarni ko'rishlari kerak. Yosh avlodning kelajagi bolalarning ijtimoiy moslashuviga qaratilgan kattalar faoliyatining maqsadga muvofiqligi va izchilligiga bog'liq.

Shunday qilib, zamonaviy sharoitda bolalarni ijtimoiylashuvi va ijtimoiy moslashuvi jarayonlari oson kechmayapti, shuning uchun maktabgacha yoshdagi bolalar o'z ehtiyojlari va boshqa odamlar bilan o'zaro munosabatlarni rivojlantirish ko'nikmalarini rivojlantirishga faolroq yordam berishlari kerak.

ADABIYOTLAR:

1. Egamberdiyeva N.M. Ijtimoiy pedagogika. Darslik. T.2009
2. Mavlonova R. Ijtimoiy pedagogika. O'quv qo'llanma T. Istiqolol 2009
3. Галагузова М.А. История социальной педагогики. М. Владос. 2006.
4. Chorjeva, D. (2020). IMPROVING STUDENTS'READINESS FOR PEDAGOGICAL DIAGNOSTICS OF PRESCHOOL CHILDREN. European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences Vol, 8(3).
5. Chorjeva, D. (2020). DIAGNOSTICS AS A BRANCH OF PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL KNOWLEDGE AND TYPE OF RESEARCH ACTIVITY OF A TEACHER. European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences Vol, 8(3).
6. Чориева, Д. А., & Камалова, Г. А. (2021). РОЛЬ УЧИТЕЛЯ В ОРГАНИЗАЦИИ УЧЕБНО-ВОСПИТАТЕЛЬНОГО ПРОЦЕССА В ОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ УЧРЕЖДЕНИИ. In Человек в современном мире: пространство и возможности для личностного роста (pp. 161-166).
7. Chorjeva, D. (2022). TARBIYACHINING PEDAGOGIK MANORATINI OSHIRISHDA PEDAGOGIK TEXNIKANING ROLI. Zamonaviy dunyoda pedagogika va psixologiya: Nazariy va amaliy izlanishlar, 1(24), 101-103.
8. Чориева, Д. А. (2019). Педагогическая диагностика в условиях дошкольного образования. Актуальные проблемы современного образования: опыт и инновации, 86.
9. Чориева, Д. А. (2021). МЕТОДЫ И ПРИЕМЫ РАБОТЫ С АГРЕССИВНЫМИ ДЕТЬМИ. In Человек в современном мире: пространство и возможности для личностного роста (pp. 152-161).
10. Чориева, Д. А., & Ражабова, Г. Ф. (2022). ЗНАЧЕНИЕ ПЕДАГОГИЧЕСКО-ПСИХОЛОГИЧЕСКОГО ДИАГНОСТИЧЕСКОГО СРЕДСТВА В ДОШКОЛЬНЫХ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ОРГАНИЗАЦИЯХ. Results of National Scientific Research International Journal, 1(6), 327-343.
11. Чориева, Д. А. (2022). ПЕДАГОГИК-ПСИХОЛОГИК ДИАГНОСТИКА ФАОЛИЯТИ БИЛАН ШУҒУЛЛАНУВЧИ ШАХСГА ҚЎЙИЛАДИГАН ТАЛАБЛАР: <https://doi.org/10.53885/edinres.2022.9.09.014> Чориева Дурдона Анваровна Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети Мактабгача таълим факультети Мактабгача таълим психологияси ва педагогикаси кафедраси педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), в. б. доценти. Образование и инновационные исследования международный научно-методический журнал, (9), 99-102.
12. Chorjeva, D. A. BO'LAJAK TARBIYACHILARNING KASBIY MANORATLARINI OSHIRISH YO'LLARI. O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY VA O'RTA MAXSUS TA'LIM VAZIRLIGI NIZOMIY NOMIDAGI TOSHKENT DAVLAT PEDAGOGIKA UNIVERSITETI, 385.